

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/2 2019 s. 770-789, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

KIRGIZ TÜRKÇESİNDE GRAMERLEŞME VE SÖZCÜKLEŞME ÖRNEĞİ OLARAK *emiş~imiş~mış~miş BİÇİMLERİ**

Esra Gül KESKİN**

Geliş Tarihi: Ocak, 2019

Kabul Tarihi: Mayıs, 2019

Öz

Türkçede birçok örneği tespit edilen gramerleşme ve sözcükleşmenin Kırgız Türkçesinde de örnekleri bulunmaktadır. Gramerleşme genel anlamda bir sözcüğün ek hâline gelmesini ve gramatikal bakımdan daha düşük işlev gösteren unsurların daha yoğun gramatikal işleve sahip unsurlar hâline gelmesini ifade ederken sözcükleşme ise gramerleşmenin ters yönünü, yani bir ekin sözcük hâline gelişini ifade etmektedir. Türkiye Türkçesinde isimleri yüklemleştirme ve basit zamanlı fiillerin birleşik zaman çekimlerini oluşturma gibi görevleri olan *i-* (*e-*) ek-fiilinin Kırgız Türkçesinde *-miş* ekiyle birlikte oluşturduğu *emiş~emiş* yapısı, bu lehçede benzer kullanımları olmakla birlikte, cümlelerde sözcük olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca *emiş~imiş* şeklinin ekleşmiş biçimi olan *-miş* de Kırgız Türkçesinde bulunur. Çalışmamızda Kırgız Türkçesinde *emiş~imiş~mış~miş* biçimlerinin kullanıldığı yapılar incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Kırgız Türkçesi, gramerleşme, sözcükleşme, ek-fiil, *-miş* eki.

AS A GRAMMATICALIZATION AND LEXICALISATION *emiş~imiş~mış~miş* FORMS IN KYRGYZ TURKIC

Abstract

There are many examples of grammaticalization and lexicalizing in Kyrgyz Turkic where many examples are found in Turkic. While grammaticalization generally means that a word becomes suffix and the morphemes that function in a lower grammatical form becomes morphemes with a more intense grammatical function, lexicalization refers to the inverse aspect of grammar, ie, a suffix becomes to the word. The *emiş~emiş* structure is formed with *i-* (*e-*) complementary verb where has functions like changing nouns to verb and creating the compound timed declines of the simple timed verbs in Turkey Turkic and *-miş* suffix in Kyrgyz Turkic. *emiş~emiş* is also used as a 770ord in the phrases, with similar uses in this dialect. *-miş*, the attached form of *emiş~imiş*, is also found in the Kyrgyz Turkic. In our study, we will examine the uses of *emiş~imiş~mış~miş* forms in the Kyrgyz Turkic.

Keywords: Kyrgyz Turkic, grammaticalization, lexicalisation, complementary verb, *-miş* suffix.

*Bu yazı, 3-5 Mayıs 2018 tarihlerinde Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesinde gerçekleştirilen Asos Congress 4. Uluslararası Filoloji Sempozyumu'nda "Kırgız Türkçesinde Sözcükleşen Bir Yapı: emiş" başlığıyla sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Öğr. Gör. Dr.; Uşak Üniversitesi Türk Dili Bölüm Başkanlığı, esra.keskin@usak.edu.tr

Giriş

Gramerleşme sözcüğün ses, yapı veya anlam bakımından aşınıp işlev değiştirmesiyle zamanla gramer unsuru olarak bir işlev kazanması ve gramatikal bakımdan daha düşük işlev gösteren unsurların daha yoğun gramatikal işleve sahip unsurlar hâline gelmesi şeklinde tanımlanır. Türkçede zamir kökenli şahıs eklerinin şahıs zamirlerinden ekleşmesi, *-yor* şimdiki zaman ekinin *yori-r* sözcüğünden ekleşmesi ve *-Dir*, *-DUr* bildirme ekinin *tur-ur* biçiminden ekleşmesi vs. gramerleşme örnekleri olarak kabul edilir.¹

Vecihe Hatiboğlu, “Türkçedeki Eklerin Kökeni” başlıklı yazısında “*Türkçedeki eklerin meydana gelmesinde üç yolun etkili*” olduğunu ifade etmektedir. Eklerin oluşmasında birinci yol bazı sözcüklerin zamanla ek hâline gelmesi, ikinci yol iki ekin birleşmesi ve üçüncü yol ise “*belli diller arasında ortak bir kaynak*”tır (1974, s. 331). Eklerin oluşmasında sözcüklerin ek hâline gelmesi gramerleşmeyi yansıtmaktadır.

Nadir İlhan, “Ek-Kök Kaynaşmasıyla Oluşan Ekler” başlıklı yazısında yeni eklerin oluşumunu *sözcüklerin ekleşmesi* (-IA eki), *var olan bir ekin birtakım ses olayları geçirerek değişip yeni bir ek görüntüsüyle varlığını sürdürmesi* (+gArU > +ArI), *var olan eklerin birleşmesi* (-mAdAn) ve *var olan eklerin sözcüklerle kaynaşması* (+daş) şeklinde dört grupta toplamaktadır (2009, s. 1536-1537). Görüldüğü üzere Türkçede yeni eklerin oluşmasında dilin geliştirdiği yöntemlerden biri sözcüklerin eke dönüşmesi yani gramerleşmedir.

Ahmet Buran, “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni”, başlıklı yazısında Türkçede yeni morfolojik unsurlar meydana gelirken bu unsurların önce bir yardımcı olma süreci yaşadktan sonra eklediğinden bahseder. Bu süreçten geçen sözcüklerin iki ayrı grup hâlinde iki ayrı temel sözcüğün ekleri durumuna geldiğini ifade eden Buran’a göre bu unsurları katıldıkları temel sözcüklere göre “isme katılanlar” ve “fiile katılanlar” şeklinde iki gruba

¹Gramerleşme teorisi ve Türkçedeki gramerleşme örnekleri için bkz. Gökçe, F. (2007). *Oğuz Türkçesinde Fiil Birleşmeleri Tarihsel Karşılaştırmalı Bir İnceleme Denemesi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi; Gökçe, F. (2007). “Eski Türkçe {-GAIr/ -KAIr} Eki Üzerine”, *Türkbilgi*, S. 14, s. 97-115; Demirci, K. (2008). “Dilbilgiselleşme Üzerine Bir İnceleme”, *Bilgi*, S. 45, s. 131-146; Gökçe, H. (2010). “Başkurt Türkçesinde Gramatikleşme Örnekleri Üzerine”, *Türkoloji Dergisi*, C. 17, S. 1, s. 83-104; Ağca, F. (2013). “Türk Budist Çevresi Metinlerinde Bir Gramerleşme Örneği Olarak arıtı Sözcüğü”, *Türkbilgi*, *Dursun Yıldırım Armağanı*, s. 63-74; Gökçe, F. (2013). *Gramerleşme Teorisi ve Türkçe Fiil Birleşmeleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları; Ergönenç, D. A. (2013). “Tur- Yardımcı Fiilinin Aral-Hazar Grubu Türk Lehçelerinde Gramerleşmesi”, *VI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri I. Cilt*, 4-7 Aralık 2013, Bursa, s. 405-420; Salan, E. (2014). “Türkçede Bir Gramerleşme Örneği: -soñ < soñ”, *Dil Araştırmaları Dergisi*, 14, Bahar, s. 97-117; Ağca, F. (2015). “Eski Türkçede Varlık ve Yokluk İşaretleyicilerinin (ba:r, yo:k) Gramerleşme Süreçleri”, *Dil Araştırmaları Dergisi*, 16, Bahar, s. 83-101; Aydemir, İ. A. (2015). “Güney Sibirya Türkçesinde Zarf-Fiilli Yapıların Gramerleşmesi Hakkında”, *Türkbilgi*, 29, s. 89-100; Demirel, E. (2015). “Gramerleşme Süreçleri Bakımından Nevâdirü’ş-Şebâb’da Tasvirî Fiiller”, *Turkish Studies*, S. 10/18, s. 819-834; Gündoğdu, V. K. (2016). “Tuvaca Bir Gramerleşme Örneği: Deerzi”, *Dil Araştırmaları Dergisi*, Bahar, S. 18, s. 187-198; Öner, M. (2016). “Genel Türkçede Eklenen Yardımcı Fiiller (Gramerleşme Üzerine Tarihi-Karşılaştırmalı Bir İnceleme)”, *XI. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı*, 26-27 Eylül, Budapeşte-Macaristan, s. 9-14; Kuş, B. (2018). “Tasvir Ek Fiilinin Yapısı”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 62, s. 73-82. vs.

ayırarak mümkündür (1999, s. 208). İsim soylu bazı sözcükler önce son çekim edatı olur sonra da yapım veya çekim eki durumuna gelir. Bir fiil ise diğer bir fiile önce yardımcı fiil olarak yaklaşarak daha sonra şekil ve işlev olarak morfolojik unsur durumuna gelir (Buran, 1999, s. 208-209). Buran bu ifadelerle Türkçedeki isim ve fiillerin geçirdiği gramatikal süreçten bahsetmektedir. İsimler; *isim > edat > isimlere getirilen yapım veya çekim eki* şeklinde bir gelişimi takip ederken fiiller *fiil > yardımcı fiil > fiillere getirilen yapım veya çekim eki* şeklindeki yolu takip etmektedir.

Hopper ve Traugott “Grammaticalization” adlı çalışmalarında gramerleşmenin iki farklı anlama sahip olduğunu kabul etmiş ve gramerleşmeyi “*leksikal parçaların ve yapıların gramatikal fonksiyonları yerine getirmek için dilsel bağlamların ortaya çıkması*” ve “*gramerleşmiş yapıların yeni gramatik fonksiyonları kazanması*” şeklinde açıklamışlardır (2003, s. 1).

Gramerleşme genellikle bütün dillerde anlamlı sözcükler ve gramatikal işlevli sözcükler arasındaki farklılaşmaların bir türü olarak görülmektedir. Nesnelere niteliklerini ve işlevlerini anlatmak ve tanımlamak için kullanılan isim, fiil ve sıfat gibi sözcükler anlamlı parçalardır. İsimlerin birbiriyle olan ilişkisini gösteren, bir ifadenin parçalarını birleştiren, bir ifadede olan katılımcıların ve şahısların eskiden aynı niteliğe sahip olup olmadıklarını gösteren ve konuşmacı ya da dinleyici ile bağlantılı olup olmadıklarını ifade etme ile görevli edatlar, bağlaçlar, zamirler işlevli sözcükleridir. Anlamlı bir sözcük bu şekilde işlev kelimesinin gramatikal özelliklerini üzerine aldığı anda artık bu şekil gramerleşmiş olur (Hopper ve Traugott, 2003, s. 4).

Hopper ve Traugott (2003, s. 99-139) “tek yönlülük hipotezi” başlığıyla gramerleşmenin prensiplerini ve gramerleşme sürecinde ortaya çıkan aşamaları *anlamsızlaşma~anlam kayıpları, ayrılma, kategorisizleşme~kategori değiştirme, katmanlaşma, özelleşme, ses değişiklikleri~ses kayıpları, sıklık, yenileme* şeklinde vermiştir. Anlamlı bir isim ek şekline dönüşürken *isim > ikincil edat > birincil edat > bitişken durum eki > kaynaşmalı durum eki* şeklindeki evreleri geçirir (Lehmann, 1985, s. 2; Hopper ve Traugott, 2003, s. 110). Anlamlı bir fiilin ek olma sürecinde geçirdiği evreler ise *tam fiil > yardımcı fiil > fiil klitiği > fiil eki* şeklinde çizilmiştir. Bu çizgide sözlüksel anlama sahip fiiller ve başka bir fiille birlikte yardımcı fiil olarak kullanılan fiiller vardır. Yardımcı fiiller zaman, görünüş ve mod gibi unsurların anlam özelliklerine sahiptir ve özel sentaktik davranış gösterir. Yardımcı fiiller tarihî süreç içerisinde klitiğe (İngilizcedeki *have* fiilinin *we've built a new garage* cümlesindeki durumu gibi) ve klitikler de eklere dönüşme eğilimi gösterir (Hopper ve Traugott, 2003, s. 111).

Sözcükleşme² ise gramerleşmenin ters yönü olarak düşünülmektedir. Bu terim, gramatik unsurların sözcük hâline gelmesini ifade eder. Henry Sweet “The History of Language” adlı çalışmasında aslında gramatikal unsurların karşıt yöne geçmeye başladıklarını ifade eder. Gramatikal unsurlar genel olarak aşınmış tam sözcüklerden gelişmiştir ancak değişikliklerin ekten bağımsız bir parçaya geçiş gibi karşıt yönde olma ihtimali de vardır (1900, s. 46). Bu karşıt yöne geçiş sözcükleşmeyi ifade etmektedir.

Sözcükleşme Mehmet Hengirmen’in “Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü”nde “*Bir yeni türetme sözcüğün zamanla dilde yayılması ve söz varlığının bir ögesi olarak sözlüklere alınma süreci*” olarak tanımlanmıştır. Bir alana ait terimlerin bilim dalından çıkarak yaygınlaşması ve genel dile katılması da sözlükselleşme olarak görülmektedir (2009, s. 342). İmer vd. ise sözcükleşmeyi “*kısır bir biçimbilimsel süreç yoluyla sözcük türetme*” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca “*karnıyarık, imambayıldı, hanımeli, devetabanı, dilbalığı*” gibi örnekler de sözcükleşme olarak görülmüştür (2013, s. 237).

Günay Karaağaç’ın “Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü”nde ise sözcükleşme “*bir bağlı biçim birimin asıl biçim birim hâline gelmesi, biz söz dizimi biriminin kalıplaşarak ve anlam daralmasına uğrayarak bir sözlük birimi hâline gelişi*” şeklinde tanımlanmaktadır. Karaağaç’a göre bu olayda genel bilgilerin adı olan bir dil bilgisi birimi, yani *varlık + varlık* veya *varlık + eylem* ilişkilerinin genel ismi olan bir bağlı biçim birimi isimleşerek asıl birim hâline gelmektedir (2013, s. 784). Asıl birim tek başına anlamı ve kullanımı olan biçimi ifade ederken bağlı birim tek başına anlamı ve kullanımı olmayan sözcük türetme ve sözcükleri bir araya getirmeye yarayan biçim demektir. “*Bir bağlı biçim biriminin asıl birimle ilişkisinin silinmesi, yani donuklaşarak işlevini veya daha çok da çeşitli söz öbekleri ve cümlelerin kalıplaşarak nedenliliklerini yitirmeleri, tek bir söz gibi bir bütün haline gelmeleri, söz dizimi birimlerinin sözlükselleşmesi*” anlamına gelmektedir (Karaağaç, 2013, s. 785).

Sözcükleşmenin ortaya çıkışında ilk aşama “anlık oluşum” aşamasıdır. Bu aşamada örnekseme yoluyla yeni bir sözcük birim ortaya çıkar. İkinci aşama olan “kurumsallaşma” sürecinde sözcük ya ilk kullanımın ardından kaybolur ya da yaygınlık kazanır. Kurumsallaşma aşamasında yapı anlam belirsizliklerinden sıyrılarak bağlamdan bağımsız bir şekilde çoğu zaman tek bir anlamla dilin sözvarlığındaki yerini alır. Sözcük bu aşamada bağımsızlık kazanmıştır fakat biçimlendirme kurallarıyla da açıklanabilir hâldedir. Bu aşamadan sonraysa “sözcükleşme” meydana gelir (Sarı, 2015, s. 106-107).

²Bu çalışmada “sözcükleşme” olarak tercih edilen terim Türkçede *sözlükselleşme, sözcükleşme, sözlükbirimselleşme, leksikalleşme* ve *leksikalizasyon* terimleriyle de karşılanmaktadır (Sarı, 2015, s. 88).

Sözcükleşmenin *anlamsal, biçim bilgisel, söz dizimsel, ses bilgisel* ve *karışık* olmak üzere beş türü vardır (Sarı, 2015, s. 110). Biçim bilgisel sözcükleşmenin Türkçedeki örnekleri birer çekim unsuru olan ve normalde türetime katılmayan çekim eklerinin donuklaşarak *dolma, dolmuş, tanıdık, çıktı* gibi sözlüksel unsurlar ortaya çıkarmasıdır. Çekimde anlam soyut olmasına rağmen ortaya çıkan sözlüksel yapılarda anlam değişerek somut kavramlar ima edilir (Sarı, 2015, s. 118). Bu çalışmada konu edilen *ermiş* çekimli fiilinin *emiş~imiş~miş~miş* şekillerinde sözcükleşmesi biçim bilgisel sözcükleşmenin bir örneğidir.

ermiş Şeklinin Tarihî ve Çağdaş Türk Lehçelerindeki Durumu

Eski Türkçedeki *er-* ‘olmak’ yardımcı fiili günümüz Türk lehçelerinde *e-/i-* biçiminde yaşamaktadır. Bu fiile *-di, -miş, -se, -ken, -mez/ -mes/ -ves* eklerinin getirilmesiyle oluşan *edi~idi, emiş~imiş, ese~ise, eken~iken, emez~emes~eves* şekilleri isimlerle ve fiillerle birlikte kullanılmaktadır.

Orhun Türkçesinde birleşik fiil çekimleri *er-* yardımcı fiiliyle yapılır. *-DI, -(I)r/ -(U)r, -mİş* ve *-DAÇI* ekli basit çekimlerden sonra *ermiş* gelerek rivayet birleşik çekimini meydana getirir: “*türük bodun ölüräyin urugsıratayın tir ärmiş*” ‘(Çinliler) Türk halkını öldürelim, dölsüz bırakalım diyorlarmış’ (Tekin, 2003, s. 190). *er-* fiili isim cümlelerinin yüklemine de oluşturur: “*kañım kagan süsi böri tæg ärmiş*” ‘Babam hakanın askerleri kurt gibiymiş.’ (Tekin, 2003, s. 207). Eski Uygur Türkçesinde fiillerin rivayet birleşik çekiminde *ermiş* kullanılır: “*körür ermiş men udğurağ bu emgekke tuşğuka*” ‘Bu eziyete düşeceğimi kesin şekilde görür imişim.’ (Eraslan, 2012, s. 353). Karahanlı Türkçesinde *ermiş* biçimi basit zamanlı fiillerin rivayet birleşik çekimlerini oluşturur: *tiler ermiş, sevse ermiş* (Argunşah ve Yüksekaya, 2012, s. 81). Harezmi Türkçesinde aynı görevde kullanılmakla birlikte isimlerle kullanımının yanında eklediği örnekler de bulunmaktadır: *bolur irmiş, zahmet birürmiş, uvtanur mış, kalur irmişler; bar imiş, ot imiş sen, yok imiş* (Hacıeminoğlu, 1997, s. 162-163). Kıpçak Türkçesinde *emiş* ve *ermiş* şekilleri rivayet birleşik çekimini oluşturmaktadır: *éksülür érmış, yér érmış* (Argunşah ve Yüksekaya, 2012, s. 344). Eski Anadolu Türkçesinde *er-* fiili *i-* şeklinde karşımıza çıkar ve *imiş* isimlere gelerek öğrenilen geçmiş zaman çekimini, basit zamanlı fiillere gelerek rivayet birleşik çekimini oluşturur: *ikiyüz yıl dañı ‘ömrüm varımış, gelmiş atañ ðod beni isterimiş* (Şahin, 2015, s. 67-68). Çağatay Türkçesinde *ér-/ é-* “olmak” yardımcı fiilinin bütün çekimli şekilleri bulunmaz. *é(r)-ken ‘iken, olan’, é(r)-geç ‘olunca, olur olmaz’* biçimlerinin dışında şimdiki-geniş zaman, olumsuz şimdiki-geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şart ve nadir olarak da gelecek-istek zaman çekimleri bulunmaktadır. Bu yardımcı fiilin öğrenilen geçmiş zaman çekimindeki *é(r)miş* biçimi zamir kökenli şahıs ekleriyle çekimlenir. Şiir dilindeyse bazen *-DUK* ekiyle birlikte kullanılır: *é(r)mişdük, é(r)miştüük* (Eckmann, 2012, s.

143-144). Çağatay Türkçesinde *é(r)*- yardımcı fiilinin isim cümlelerinde ve yardımcı cümlelerde bağlayıcı görevini yerine getirdiği ifade edilmiştir. *é(r)miş* şeklinin bu kullanımı için de şu örnekler verilmiştir: “*Ay vāy, ol perī né körünmes belā émiş*” ‘Eyyvah! O peri ne görünmez (bir) bela imiş.’, “*İnim, bahādur émiş siz*” ‘Kardeşim (siz bir) yiğit imişsiniz.’, “*Köngül alurda ‘aceb dilrūba émiştük sēn*” ‘Gönül almada acayip bir gönül alıcı imişsin.’, “*Dilberā la’lung hayāt-ı cān émişdük bilmedim*” ‘Ey dilber! (senin) dudağının ruhumun hayatı (hayat vericisi) olduğunu bilmedim.’ (Eckmann, 2012, s. 144-146). Çağatay Türkçesi döneminde *é(r)miş* biçiminin bağlayıcı görevini yerine getirmesi, bu yapının o dönemde edatlaşma temayülünde olduğunun bir göstergesidir.

Ek-fiilin *-miş* ekini almış şekli olan *emiş~imiş~miş* biçimi günümüz Türk lehçelerinde, özellikle de Güneybatı (Oğuz) grubunda, yaygın olarak kullanılmaktadır. İsimlerle ve fiillerle birlikte kullanılan bu biçim isimlere eklendiğinde cümlenin yüklemine meydana getirmekle birlikte birtakım kipsel anlamları da ifade etmektedir (Zeynalov, 1993, s. 305). Fiillerle kullanıldığında ise geçmiş zaman anlamından çok kipsel anlam ifade eder. Zeynalov, bu biçimin kullanıldığı örneklerde zaman kavramının ikinci planda sezildiğini, kipsel anlam daha ön planda olduğu için “başkasından işitilen hadiseye ihtimallik kavramı” kattığını belirtmiştir (1993, s. 306-307).

Türkiye Türkçesinde *emiş* isimlere gelerek bunların cümlelerde yüklem olarak kullanılmasını sağlar. *isim + imiş* ek-fiilin öğrenilen geçmiş zaman çekimini oluşturmaktadır. Birleşik zamanlı çekimlerdeyse basit zamanlı fiillerden sonra gelen *emiş* rivayet birleşik zaman çekimini meydana getirir: *öğrenciymişim, gelmiştik*. Gagavuz, Azerbaycan ve Türkmen Türkçesinde de *emiş* ve ekleşmiş şekilleri yaşamakta ve isimlerin öğrenilen geçmiş zaman çekimiyle basit zamanlı fiillerin rivayet birleşik çekimlerini oluşturmaktadır: *üürediciymişim ‘öğretmenmişim’, görürmişin ‘görülmüşsün’* (Özkan, 2007, s. 117, 130); *yaxşı imişsän/ yaxşıymışsan ‘iyiymişsin’, almağda imişäm ‘alıyormuşum’* (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007, s. 198, 211); *yüzücimişin ‘yüzücüymüşsün’, çözermişik ‘çözermişik’* (Kara, 2007, s. 259, 275). Nurettin Demir, “Kıbrıs Ağızlarında ‘emiş’ Hakkında” başlıklı yazısında Kıbrıs ağızlarında *emiş*’in sözcükten ayrı ve bitişik olarak yazıldığına ve vurgusuz olduğuna değinmiştir. *emiş*’in söz konusu ağızlarda dikkat çekici bir özelliğiye kısaltılmış şekillerin genel Türkçede olduğu gibi yüklem bir parçası olarak yüklemden sonra değil, başta veya cümlenin başka bir unsurundan sonra yer almasıdır. Demir, cümlelerdeki yeri bu şekilde değişebilen *emiş*’in cümlenin yüklemi hangi kip ve zaman ekini alırsa alsın standart Türkçedeki *-di* veya *-dir*’in yerini aldığı ve cümledeki önemli ve yeni bilgiyi vurguladığını ifade eder (2009, s. 109-122).

Güneybatı (Oğuz) grubu Türk lehçelerinin dışındaki çağdaş Türk lehçelerinde *imiş*'in kullanımı çok sık değildir. İsimlerin öğrenilen geçmiş zaman çekimi ve fiillerin rivayet birleşik zaman çekiminde *imiş* yerini *iken-eken* şekillerine bırakmıştır. Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerindeyse *imiş* çok sık kullanılmaz. Özbek Türkçesinde isim çekiminde sık olmamakla birlikte *emiş~-miş* daha çok üçüncü şahıs çekiminde kullanılır: *yâxşi emâsmiş 'iyi değilmiş'*. Fiillerin birleşik çekiminde de sık kullanılmaz: *kütmâqçi emişmân 'bekleyeymişim, bekleyecekmişim'* (Öztürk, 2007, s. 314, 334). Orazımbetov, Özbek Türkçesinde *emiş* ile rivayet çekimi yapıldığını ve bu çekimde kipsel anlam oldukça güçlü olduğu için birçok Türkolog'un bunları modal fiil olarak kabul ettiğini ifade etmiştir: *Tuyga uzi boş bulib turarmış, odam kutışni benixoyat bilar emiş, Bilasizmi özda kimizni içadigan odam topilmaz emiş* (2016, s. 47). Yeni Uygur Türkçesinde isimlerin öğrenilen geçmiş zaman çekiminde ve fiillerin rivayet birleşik zaman çekiminde daha çok *ikän* kullanılır. *imiş* ile olan çekimlere az rastlanır: *gözäl imiş 'güzelmış', kütmäkçimişsiler 'bekleyecekmişsiniz'*. *ikän* ve *imiş*'in art arda kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır: *gözäl ikänmiş*. İstek kipinin rivayet birleşik çekiminde de bu kullanım vardır: *almaqçikänmişmân 'alacakmışım'* (Ersoy, 2007a, s. 379, 407). Kuzeybatı (Kıpçak) grubu Türk lehçelerinde *imiş*'in kullanım alanı oldukça sınırlıdır. Kazak Türkçesinde fiillerin rivayet birleşik zaman çekiminde *-mIs* şeklinde kullanılır: *bolıptıms 'olmuşmuş'* (Tamir, 2007, s. 469). Nergis Biray "Kazak Türkçesinde -mIs" başlıklı yazısında Kazak Türkçesinde sık kullanılan *-mIs*'in daha çok geçmiş, geniş, şimdiki ve gelecek zaman ekleriyle çekimlenen şekillerden ve birleşik çekimlerden sonra gelerek az miktardaki örnekte zaman ifadesi bildirdiğini, daha fazla örnekteyse anlamı kuvvetlendirmekten çok anlatılan konuya tahmin ve şüphe ifadesi kattığını ifade etmiştir. *-mIs*'in cümlelerin sonuna gelerek cümlelerin tamamına 'pekiştirme, soru, şüphe, tahmin ve kuvvetlendirme' anlamları katması, *-mIs* cümleden çıkarıldığında sadece cümleye kattığı anlam ayırt edici özelliğin kaybolması, bazı örneklerde ses uyumuna girmemesi, vurgusuz olması, sözcük veya sözcük grubundan ziyade bütün cümleyi kapsayan bir işleve sahip olması, "tahmin, şüphe, inanmama, duyulanı aktarma" gibi anlamlar taşıması ve söz dizimi içindeki kullanım ve işlevleri *-mIs*'in ek olarak kullanımdan çıkıp enklitik olarak kullanılmaya başladığının bir göstergesidir (2014, s. 49-50). Adnan Rüştü Karabeyoğlu, "Tatar Türkçesinde iméş" başlıklı yazısında *iméş*'in Tatar Türkçesinde söz dizimindeki yerinin değiştiğinden bahsetmiştir. Ayrıca Karabeyoğlu, *iméş*'in bir dolaylılık işaretleyicisi olduğuna değinerek geniş, şimdiki, geçmiş ve gelecek zamanla kullanıldığını; genellikle algısal ve çıkarıma dayalı bilgi kaynaklarına atıf taşıdığını; bildirme cümleleri, gereklilik, şart kipleri ile olumlu ve olumsuz cümlelerde kullanıldığını ifade etmiştir. *iméş* cümlede ikinci kez kullanılırsa da dolaylılık anlatımında uzaklaşma söz konusu olur ve modal söz olarak görev yapar (2012, s. 1353-1373). Başkurt Türkçesinde de ismin öğrenilen geçmiş zaman çekiminde *ikän*

kullanılmakla beraber zaman zaman *imış* de kullanılır: *küşlü imişmin* ‘güçlüyümüşüm’ (Ersoy, 2007b, s. 769). Çuvaş Türkçesinde fiillerin rivayet birleşik zaman çekiminde *iken*, *pulni* ve *tet* şekillerinin yanı sıra *imış* de kullanılmaktadır: *vularım imış* ‘okumuşmuşum’, *unin kiles kilet imış* ‘O gelmek istiyormuş’ (Ersoy, 2007, s. 1320).

1. İnceleme

1.1. *emiş~imiş~miş~miş* Biçimlerinin Kırgız Türkçesindeki Kullanımları

Kırgız Türkçesinde Eski Türkçedeki *er-* fiili *e-/ i-* hâlinde görülmektedir. *-mİş*, *-mUş* ekiyse öğrenilen geçmiş zaman eki olarak kullanılmamakla birlikte sıfat-fiil ekleri içerisinde zikredilir. Ancak işlek bir sıfat-fiil eki olmayan *-mİş*, *-mUş* eki daha çok kalıcı isimler türetmiştir: *kılmış* ‘cinayet’, *cazmış* ‘kader, yazgı’, *kıdırmış* ‘gezgin’, *turmuş* ‘hayat’, *ukmuş* ‘şasılacak haber’, *körmüş* ‘yenilik, yeni şey’, *bolmuş* ‘olay’ (Çengel, 2017, s. 144, 292).

Kırgız Türkçesinde, ek-fiilin öğrenilen geçmiş zaman çekiminde *emiş~imiş* kullanılmamaktadır. Bu çekim *eken* ile yapılır: *okutuuçu eken* ‘öğretmenmiş’ (Çengel, 2017, s. 181). Ancak birleşik zamanlı çekimlerin rivayet çekiminde çok sık olmamakla birlikte *imiş* kullanılmaktadır (Çengel, 2017, s. 264). *-GAN/ -GOn* ekiyle kurulan geçmiş zaman çekiminin rivayet birleşik zaman çekiminde “*konusan kişinin gözü önünde olmayan, tanık olunmayan, bir başkasından duyulan iş veya hareketin*” bildirilmesi ve “*geçmişin pekiştirilmesi*” gibi işlevlerden söz edilmektedir: *Siz meni kelsin degensiz begim* ‘Siz benim için gelsin demişsiniz, beyim’. Bu çekimde *imiş*’in kullanıldığı cümlelerdeyse “*iş veya hareketi küçümseme ve şüphe işlevi*” de vardır: *Aldagaçan üylöngön imiş eki-üç balası bar eken* ‘Ne zaman evlenmiş, iki üç çocuğu varmış’ (Çengel, 2017, s. 265). *-IptIr/ -UptUr* biçimiyle yapılan geçmiş zaman çekiminin rivayet birleşik çekiminde de yine sık olmamakla birlikte *imiş* kullanılmaktadır. Bu çekimde “*iş veya hareketin gözle görülmediği, biri tarafından nakledildiği, küçümseme ve alaya alma*” anlamları ortaya çıkar: *Al bizdikine keliptir imiş* ‘O bize gelmişmiş’, *Al Bişgekke ketiptir imiş* ‘O Bişkek’e gitmişmiş’ (Çengel, 2017, s. 266). *-GI/ -GU* + *iyelik eki* + *kelet/ keldi/ bar* yapısıyla kurulan istek kipinin rivayetinde de *imiş* kullanılır. Çok işlek kullanılmayan ve kullanımı daha çok üçüncü şahısta görülen bu çekimde isteğin bir başkası tarafından nakledildiğine işaret vardır: *Anın çaşagısı kelbeyt imiş!* ‘O yaşamak istemiyormuş’ (Çengel, 2017, s. 271). Çengel (2017, s. 266, 267, 269, 272) *-çU* ekli geçmiş zaman, *-A/ -(I)p/ -(U)p* + *cat-/ cür-/ otur-/ tur-* yapısıyla kurulan şimdiki zaman, *-A/-O*; *-y* zarf-fiil ekleriyle yapılan gelecek zaman ve *-mAk(çI)/ -mOk(çU)* ekleriyle yapılan istek çekimin rivayet birleşik çekimlerinde *imiş*’in kullanıldığını ifade etmiş ancak *imiş*’li örneklere yer vermemiştir.

1.2. Gramerleşme Örnekleri

“Kırgız Adabiy Tilinin Grammatikası”nın “Anlam Vermeyen Sözcük Türleri” başlığında, tek başına leksikal bir anlama sahip olmayan sözcüklere her türlü ilave anlamı vermek için kullanılan yapılardan söz edilmiştir. Aslında başlangıçta tam anlama sahip olan bu tür yapıların çoğu dilin gelişim sürecinde anlam kaybına uğrayıp işlevsel söz durumuna gelmiştir. Bazılarıysa yapısal değişikliğe de uğrayarak ek gibi kullanılmaktadır. Kırgız Türkçesinde *a, ne, se, da, imiş, ee, ya* gibi şekiller böyle sözcükler içinde değerlendirilmiştir (1980, s. 296). Aynı kaynakta anlamsız biçimler *candooçtar, modal sözdör, baylamtalar, bölükçölör* olmak üzere dörde ayrılır. *imiş~miş* biçimleriyse *edatlar ve modal sözler* bölümünde ele alınmıştır. Edatlar; sözcüklere, sözcük gruplarına ve cümlelere yardımcı ve kipsel anlamlar katar. Tam anlamlı olan bu biçimler zamanla sahip oldukları anlamdan uzaklaşarak yardımcı söz hâline gelmiştir. Eski Türkçedeki *ermiş* biçimi Kırgız Türkçesinde *imiş* hâline gelmiş ve asıl anlamını kaybederek “ihtimal” anlamında kipsel bir ifadeye dönüşmüştür. Hatta *imiş*’teki *i-* fiili de kısalmış ve *-miş* hâline gelmiştir: *alğanmış, körgönmiş* (1980, s. 318). Edatlar, cümleye kattığı anlama göre gerçek edatlar ve işlevsel edatlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. *miş* gerçek edatlar içerisinde zikredilir (1980, s. 319-320). Cümle içindeki yerlerine göreyse, edatlar, üçe ayrılır: sözcüğün önüne gelenler, sözcüğün sonuna gelenler ve bağımsız olanlar. Aynı eserde *miş* sözcüğün sonuna gelenler içerisinde verilmiştir (1980, s. 320). Anlamlarına göre sekize ayrılan edatların şüphe edatı kısmına *go* ve *miş* dâhil edilmiştir (1980, s. 320). Bunlar bağlandığı sözcükle birlikte yazıldığında cümleye “şüphe” anlamı katar. Bazen de ifadeye “beğenmeme, alay, yerme” gibi anlamlar verir (1980, s. 325). *imiş* biçimine modal sözler arasında da yer verilmiştir. *tiyiş, körünöt, çıgar, okşoyt, oñdonot, sıyaktuu, şekildüü, imiş vs.* olarak verilen bu yapılar kiplik anlamda olduğunda ekleşerek değişir: *alğan imişmin, baratmış, keletmiş*. Modal sözler içerisinde de verilen *imiş* ifadeye “şüphe, ihtimal” anlamı katar. (1980, s. 328).

Yudahin, “Kırgız Sözlüğü”nde *imiş* biçiminin anlamını “güya, diyorlar ki” biçiminde vermiş ve bu sözün söyleyenin haber verdiği şeyden tamamıyla emin olmadığı veya başkalarından naklen söylediği ve mesuliyeti kendi üzerine almak istemediği takdirde kullanıldığına değinmiştir: *kerek imiş ‘gerekmiş’, kelet imiş ‘gelecekmış’* (1994, s. 369). Kırgızca-Türkçe Sözlük’te ise *imiş* ‘imiş’ olarak verilmiş ve rivayet bildirdiği söylenmiştir: *Çakın arada başka eç bir darak çok imiş ‘Yakınında başka hiçbir ağaç yokmuş’* (KTS-I, 2017, s. 995). “Kırgız Tilinin Tüshündürmө Sөzdüğü”nde öncelikle modal söz olarak verilen *imiş*’in “muhtemelen, belki, öyleymiş” gibi anlamlarda kullanıldığı ifade edilmiştir.³

³<http://el-sozduk.kg/news/kyrgyz-tilinin-tushundurmo-sozdugu/>

Taranan metinlerde *emiş~imiş* şekillerinin *-GAn/ -GOn* ekli geçmiş zaman, *-A, -O; -y* ekleriyle kurulan gelecek zaman, *-çU* ekli geçmiş zaman ve isimlerle birlikte kullanıldığı örnekler de tespit edilmiştir. *emiş~imiş; -gAn* ekli geçmiş zaman ve *-A, -O; -y* ekli gelecek zaman çekimiyle birlikte daha fazla kullanılmaktadır.

1.2.1. Zaman ve Şahıs Eklerinden Sonra Kullanılışı

1.2.1.1. *-A/ -O; -y* Ekli Gelecek Zaman Çekiminden Sonra

Kırgız Türkçesinde bu çekim kesin gelecek zaman (I. tip gelecek zaman) olarak ifade edilir. Gelecek zamanın yanı sıra şimdiki ve geniş zaman ifadesine de sahip olan bu çekimde *-A/ -O* ve *-y* zarf-fiil ekleri kullanılmaktadır. Zamir kökenli şahıs eklerinin kullanıldığı bu çekimin teklik üçüncü şahsında *turur* biçiminden kısalmış *-t* yer almaktadır: *işteybiz ‘çalışacağız’, ırdaşat ‘şarkı söyleyecekler, şarkı söylüyorlar’* (Çengel, 2017, s. 220-221).

Metinlerden tespit edilen örneklerde gelecek zaman çekiminden sonra kullanılan *imiş* cümleye ‘rivayet, başkasından duyulan bilgiyi aktarma’ gibi anlamlar katar. Yani I. tip gelecek zaman çekiminin rivayet birleşik çekimini oluşturmaktadır. Örnek cümlelerin çoğu teklik üçüncü şahıs çekimine aittir:

“*Eldik ulamıştar boyunça al adamdardın üstünön başkı kazılık (sottuk) mildetti atkarat imiş.*” (Karatayev, 2017, s. 4). *‘Halk hikâyelerine göre o adamlar öncelikle kadılık (hâkimlik) görevini yerine getiriyorlarmış.’*

“*Tüşüm oşondo eki ese köböyöt imiş.*” (KATG, 1980, s. 333) *‘Mahsul böylece iki kat artıyormuş.’*

“*Kayberen eesi mergendi cazaloo, kargoodon murda, aga eskertme belgi beret imiş.*” *‘Dağ geyiği, keçisi, koyunlarının koruyucusu, avcıyı cezalandırmadan, lanetlemeden önce uyarı işareti gönderir imiş.’* (KTS-I, 2017, s. 854).

“*Cacuc Macuc attuu bir koom çıgıp, batış taraptı talkalayt imiş.*” *‘Yecüc Mecüc adında bir toplum, Batı’yı felakete uğratacakmış.’* (KTS-I, 2017, s. 473).

Bu çekimde *imiş*’in eklediği örnekler de bulunmaktadır. KATG (1980, s. 325)’de aşağıda verilen şu örneklerde *-miş*’in cümlelere “şüphe ve alay” anlamı kattığı ifade edilmiştir:

“*Ömürü cetetmiş.*” *‘Ömrü yetecekmiş.’* (Şüphe)

“*Köptün ortosuna tüşötmiş.*” *‘Çokluğun ortasına düşecekmiş’* (Şüphe)

“*Bul işti al bugün ele bütürüp koyetmiş.*” *‘Bu işi o bugün bitirecekmiş.’* (Alay)

1.2.1.2. -GAN/ -GOn Ekli Geçmiş Zaman Çekiminden Sonra

Kırgız Türkçesinde -GAN/ -GOn ekleriyle yapılan zaman çekimi duyulan uzak geçmiş zaman (II. tip geçmiş zaman) olarak adlandırılır. Bu çekim geçmiş zamandan daha uzak bir geçmişi ifade ettiği için Türkiye Türkçesine öğrenilen geçmiş zaman çekiminin hikâyesi (-mİştI) şeklinde aktarılabilir. Zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır: *körgön* ‘görmüştünüz’, *içkenbiz* ‘içmiştik’ (Çengel, 2017, s. 205). Daha uzak bir geçmişi ifade eden bu kipin üzerine getirilen *imiş* “geçmişte yapılan işin pekiştirilmesi”ni sağlar. II. tip geçmiş zaman çekiminde kullanılan *imiş*’in eskiye dair veya birinden duyulan bilgiyi aktarma yani rivayet çekimi dışında cümlelere “iş veya hareketi küçümseme ve şüphe” (Çengel, 2017, s. 265) katma gibi kiplik işlevi de söz konusudur.

Rivayet Birleşik Çekimi:

“Kiyin uksam üyünö bargandan kiyin gradusu 40tan aşıp ketken **imiş**.” ‘Sonra duydum ki, evine gittikten sonra ateşi 40 dereceyi geçmiştir.’ (KTS-I, 2017, s. 939).

“Comokçu-hayçının canına toptoluşup uguşkan **imiş**.” ‘Masal, destan anlatan kişinin yanında toplanıp dinlerlermiş.’ (KTS-I, 2017, s. 623).

“Tün içinde Kalinkin köpürösünün canınan cana andan da alısıraak cerlerden çinovnik türündöğü bir ölgön kişi körünö baştağan **imiş**.” (Şinel, 2012, s. 130) ‘Gece yarısı Kalinkin Köprüsü’nün yakınlarından ve oraya daha uzak yerlerden devlet görevlisine benzer bir hayalet görünmeye başlamışmış.’

“Nogoy kan bir cüz tört caş caşap dünüyödön ötkön **imiş**.” (Manas-VIa, 2014, s. 67) ‘Nogay Han anlatılanlara göre yüz dört yaşına kadar yaşadıktan sonra dünyadan göçmüş.’

Şüphe, İnanmama:

“Eldin aytımında uşul Fargana içinde cürgön **imiş**.” ‘Halkın söylediklerine bakılırsa Fargana içinde yaşamış.’ (Çengel, 2017, s. 266).

“Sagımbay aga ayttırıp körüp müçülüş cerin eskertip kemçiligin toluktağan **imiş**.” (Semetey-I, 2013, s. 6) ‘Sagımbay ağa anlattırarak görüp yetersiz yerlerde uyarıp eksiklikleri tamamlamışmış.’

“Ayrım ulamıştarda cer kezip cürüp müröktön suusun taap, içip, oşondon ölböy kalgan **imiş** delet.” (Manas-VIa, 2014, s. 699) ‘Bazı halk hikâyelerinde seyahat edip ab-ı hayat içip, böylece ölmeden kalmışmış, denir.’

“Stantsiyaga eki eşelon asker kelip toktogon imiş, bugün tüştö barıp kalabız dep kabar ayttırşkan **imiş**.” (KATG, 1980, s. 333) ‘İstasyona iki bölük asker gelip orada kalmış, bugün gece gideceğiz diye haber vermişler.’

Bu çekimde de *imiş*’in eklediği örnekler bulunmaktadır. KATG (1980, s. 325)’de aşağıda verilen şu örnekte *-miş*’in cümlelere “şüphe” anlamı kattığı ifade edilmiştir:

“«Serkenin kaşaası» degen at oşondon kalgan**miş**.” ‘Serke’nin duvarı denen isim o zamandan kalmış.’

Aşağıda verilen örnekteyse *imiş* rivayet çekimini oluşturmakla birlikte üzerine +*DUR* bildirme ekini almıştır:

“O, ilgeri bir muştaiden suragan **imiş**dur: «Kayısı til şirin?» «al-Arabi asel, farsi -şekar» dep, joop kılğan muştaid.” (SK, 1998, s. 156) ‘O sonra bir bilene sormuş: Hangi dil şirindir? O da Arapça bal, Farsça şekerdir, diye cevap vermiş.’

1.2.1.3. -çU Ekli Geçmiş Zaman Çekiminden Sonra

Kırgız Türkçesine mahsus bu geçmiş zaman çekimi âdet edinilen geçmiş zaman (IV. tip geçmiş zaman) olarak ifade edilmektedir. *-UUçU/ -UçU* şekilleri de olmakla birlikte yaygın olarak *-çU* biçiminde görülür. Zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılan bu çekim iş veya hareketin geçmişte sürekli yapıldığını ve alışkanlık hâline getirildiğini ifade eder: *bilçümün ‘bilirdim’, cazbaçusuñ ‘yazmazdın’* (Çengel, 2017, s. 211-212). *imiş*’le çok fazla örneği olmayan bu çekimin örnekleri genellikle teklik üçüncü şahısla çekimlenmiştir. Bu örneklerde *imiş* cümlelere “çok eskiden” anlamının yanı sıra “şüphe ve inanmama” anlamı katmaktadır:

“Anın kazınasının açkıçtarın ele bir kaçça küçtüü balban adamdar arañ kötörçü **imiş**.” (Manas-III, 1995, s. 636) ‘Onun hazinesinin anahtarlarını bazı güçlü, pehlivanlar zorla götürmüşmüş.’

“Kee bir elderge Kanbar algaçkı muzikalık kuraldı casagan adam katarı aytilat (...), antkeni musulman ulamıştarında Kambar muzikalık aspapta da muktı oynoyt al oynogondo mal-can ottoboy köşüp cuuşap kalçu **imiş**.” (Manas-II, 1995, s. 732) ‘Bazı memleketlere Kanbar eski müzik kaidelerini götüren kişiye denir (...), çünkü İslami halk hikâyelerinde Kambar müzik aletlerini de çok iyi çalar ve o çaldığında hayvanlar otlamadan sakinleşir öylece kalakalırlarmış.’

1.2.1.4. -A/ -(I)p/ -(U)p + cat-/ cür-/ otur-/ tur- Şeklinde Kurulan Şimdiki Zaman Çekiminden Sonra

Fiil + -A/ -(I)p/ -(U)p + cat-/ cür-/ otur-/ tur- + kip eki + şahıs eki şeklindeki şimdiki zaman Kırgız Türkçesinde birleşik şimdiki zaman (I. tip şimdiki zaman) şeklinde adlandırılır: *iştep catasıy ‘çalışıyorsun’, körüp turasız ‘görüyorsunuz’* (Çengel, 2017, s. 213-214). Birleşik şimdiki zaman çekiminin rivayeti -A/ -(I)p/ -(U)p zarf-fiil eklerini almış asıl fiil, -GAN/ -GON eklerini alan *cat-/ cür-/ otur-/ tur-* yardımcı fiilleri ve *eken~imiş* sözcükleriyle birlikte oluşturulur. Bu birleşik zaman kipi geçmiş, gelecek veya şimdiki zamandaki iş veya hareketin başkasından duyulduğunu ve geçmişte sürekli yapılan ve sonradan farkına varılan durum ve olayları ifade eder (Çengel, 2017, s. 267-268):

“*Baykuş Sabira cegeni celim, içkeni irim bolup cürgön imiş.*” ‘Zavallı Sabira, devamlı tedirgin yaşıyormuş.’ (KTS-I, 2017, s. 550).

“*Mışık caka salınganın da, kunduz cakaluusun da, kebez şırırganın da, suusap, tülkü, ayuu içikterdi da, aytor, adam balası ez denesin cabuu üçün oylop çılgargan terilerdin baarin tej sıyrıp ketip cürgön imiş.*” (Şinel, 2012, s. 130) ‘*Kedi yaka işlediğini de, kunduz yakalısını da, omuzlara vatka diktiğini de, susayıp, tilki ayı paltolarını da, kısaca, insanoğlunun vücudunu örtmesi için yaptığı derilerin hepsini birlikte sıyrıp gitmişmiş.*’

“*«Bolot-han taktan özü keçip ketiptir. Makkatullaga ziyaratka cönöp catkan imiş!» degen söz çıktı. Köpçülüktün anı uçtu.*” (SK, 1998, s. 302) ‘*Bolot Han tahttan kendi rızasıyla vazgeçmiş ve Kâbe’yi ziyarete niyetlenmiş, diye bir laf ortaya çıktı. Çoğu buna çok sevindi.*’

1.2.2. İsimlerden Sonra Kullanılışı

İsimlerden sonra kullanılan *imiş~emiş* cümleye ‘rivayet’ anlamının dışında ‘güya, meğer, demek ki, sanki’ gibi anlamlar katmaktadır. Yani *imiş~emiş* isimlerden sonra kullanıldığında rivayet anlamından çok kiplik anlam ortaya çıkmaktadır:

“*Bir atanın uulu imiş...*” (Mamay, 2004b, s. 186) ‘*Bir babanın oğluymuş...*’

“*Kulalı degen kuş emiş tomoloğop almak kıyın iş emiş.*” ‘*Çaylak yırtıcı kuş imiş, ona kalpak giydirmek güç imiş.*’ (Yudahin, 1994, s. 330).

“*Çakın arada başka eç bir darak çok imiş.*” ‘*Güya, yakınlarda başka hiçbir ağaç yokmuş.*’ (KTS-I, 2017, s. 477).

“*Ölgöndün öz şoru imiş/ Kalıñıñ menen cerge kir!*” (TE, 2014, s. 191) ‘*Ölenin kendi uğursuzluğuymuş demek/ Yârinle birlikte toprağa gir!*’

1.3. Sözcükleşme Örnekleri

emiş~imiş biçimlerinin Kırgız Türkçesi metinlerinde sözcük şeklinde kullanıldığı örnekler bulunmaktadır. Bu kullanımda da söz konusu biçimler sözcük türü bakımından isim olarak karşımıza çıkar. Ayrıca *emiş-emiş* ve *imiş-imiş* şeklinde ikilemeler de meydana gelmiştir.

1.3.1. Tek Başına Kullanılışı

emiş~imiş~mış biçimleri isim olarak bir anlam kazanmış ve bu şekilde de sözlüğe girmiştir. KATG’de *imiş* biçiminin bazen isim anlamında da kullanıldığına değinilmiştir. Bu durumda *imiş* ismi cümle öğelerinin görevini yerine getirir (1980, s. 333).

Yudahin, “Kırgız Sözlüğü”nde *emiş* biçimini madde başına almıştır. Buna “*imiş*” anlamını vererek birkaç örnek sıralamıştır. Bu örneklerden hareketle *emiş* sözcüğünün ‘söylenti, rivayet’ vs. anlamlarını kazandığı söylenebilir. Bu yapı, tıpkı bir isim gibi ayrılma durumu ekini almıştır: “*Kelet dep emiştin uzun kulaktan uşam.*” ‘*Duyduğum söylentilere göre o gelecektir.*’ (Yudahin, 1994, s. 330). “Kırgız Tilinin Tüshündürmө Sөzdüğü”nde ise *imiş*’in ikinci anlamı “söylenti haber, rivayet” şeklinde verilmiştir.⁴ *emiş~imiş~mış* biçimleri cümlelere kattığı “rivayet, ihtimal” gibi anlamlar doğrultusunda “söylenti, dedikodu, laf, söz” şeklinde sözcük anlamları kazanmıştır. Bu sözcükler cümlelerde yalın durumda bulunmakla birlikte isim çekimi eklerinden çokluk eki; ilgi, ayrılma vs. durum ekleri ve iyelik eki almış biçimleriyle de yer almaktadır. *emiş*, *imiş*, *mış* sözcüklerinin metinlerden tespit edilen örnekleri şöyledir:

“...tütöngön enem beytaalay,/ aytilimış **mış** çın bolso,/ baykuş enem Kankey/ kıyamatka barganda/ kara eşek bolar ebi bar.” (Semetey-I, 2013, s. 547) ‘*Talihsiz yanan anam/ dedikodular doğruysa,/ zavallı anam Kankey/ ahirete gittiğinde/ kara eşek olacak evi var.*’

“...Bir balanın ayınan,/ **imiş**terdi suraptır.” ‘*Bir çocuğun olması için konuşulanları sordu.*’ (Manas, 2017, s. 47).

“*Birok alardın baarı tok malımat emes, imiş*ter gana...” (Manas-II, 1995, s. 9) ‘*Fakat bunların hepsi doğru bilgiler değildir, söylentilerdir sadece...*’

“*Anın üstünö cakında gana cüz mltıktı ok-darısı menen Kanbek Kaşkardan alıp keltirip degen imiş* bar.” (KATG, 1980, s. 333) ‘*Üstelik şu yakınlarda yüz tüfeği ve okuyla Kanbek Kaşkar’dan getirmiş diye rivayet var.*’

“*Türdü imiş*tin, bocomol, şek-şıbalardın bardığı Anarxan menen Alımdın aylanasına cıyıla baştadı.” (KATG, 1980, s. 333) ‘*Çeşitli rivayet, söylenti ve şüphelerin hepsi, Anarhan ile Alım’in çevresine toplanmaya başladı.*’

⁴<http://el-sozduk.kg/news/kyrgyz-tilinin-tushundurmo-sozdugu/>

“Aldınkı ötkön kezderde/ **imiş**ten ukkan kepterde...” (Mamay, 2004a, s. 123) ‘Önceden geçen zamanlarda/ Rivayetten duyulan sözlerde...’

“Zordukçu eke dep ugup,/ **imiş**inen kep ugup...” (Seytek, 2012, s. 599) ‘Zorlamış diye laf söz duyup...’

“Birok Orustardın cazalooçu asker oryaddarı Koçkorgo cakındap kaldı degen **imiş**terdin taraşı menen al iş ayagına çıkpay kalgan.” (Coldoşov, 2016, s. 11) ‘Fakat Rusların cezalandırıcı asker bölükleri Koçkor’a yaklaşmış diye söylentilerin yayılmasıyla o iş sonuna varmadan kalmış.’

“Özü cönündö bolso soguşka ketip kayra kelbey kalgan bolso kerek degen **imiş** ukkanbız.” (Manas-II, 1995, s. 9) ‘Onun hakkında savaşa gidip geri dönmemiş olmalı diye söylenti duymuştuk.’

1.3.2. Sözcük Grubunda Kullanılışı

Kırgız Türkçesinde *emiş emiş, imiş imiş, mış mış* ve *miş miş* biçiminde ikilemeler kullanılmaktadır. Sözcük hâline gelen *emiş~imiş~mış~miş* şekillerinin ikileme biçimindeki örneklerinde de anlam ‘laf, söz; dedikodu’ vs.dir. Yudahin, “Kırgız Sözlüğü”nde bu kullanımla ilgili olarak “**Emiş-emiş** söz köböydü.” ‘Söylentiler çoğaldı.’ örneğini vermiştir (1994, s. 330). Aynı sözlüğün *imiş* maddesindeyse “**Bul işti uşul kıldı degen imiş-imiş bar.**” ‘Bunu o yapmış diye lakırdılar var.’ şeklinde *imiş imiş* ikilemesinin örneği verilmiştir (1994, s. 369). Aynı sözlükte *miş* maddesindeyse sadece “*imiş*” anlamı verilmiş ancak herhangi bir örneğe yer verilmemiştir (Yudahin, 1994, s. 567). Bu kullanım için metinlerden tespit edilen örneklerse şöyledir:

“**İmiş-imiş** uşaktar çar tarapka cayıldı.” ‘Söylenti ve dedikodular dört bir yana dağıldı.’ (Yudahin, 1994, s. 369).

“Aytılğan **miş-miş** çın bolso,/ kara eşek kılıp cürbösün...” (Seytek, 2012, s. 175) ‘Söylenenler doğruysa,/ kara eşek edip yürümesin...’

“...İslam közdöy kaçkanda/ uşak **miş-miş** kep ugup,/ arıslan almam er kökcal,/ Altay kirdi dep ugup...” (Semetey-I, 2013, s. 410) ‘İslam göz gibi kaçtığında/ dedikodu ve söylentileri duyup,/ arıslan almam koca kurt,/ Altay girdi diye duyup...’

“Aytılğan **miş-miş** çın bolso,/ tañdın makşar küñündö,/ dardaktağan çoçkonu/ kara eşek kılıp cürörbüz.” (Seytek, 2012, s. 865) ‘Söylenenler doğruysa,/ yarın mahşer gününde,/ hantalca yürüyen domuzu/ kara eşek edip yürürüz.’

“**Mış-mış** makşar küündö,/ aytilgan uşak çın bolso, / kara eşek kılıp mişiniz.” (Seytek, 2012, s. 568) ‘Rivayet mahşer gününde,/ söylenen sözler doğruysa,/ kara eşek edip bininiz.’

“Kalk **mış-mış** kılçu ele/ kara tacaal özü beym.” (Seytek, 2012, s. 707) ‘Halk söylenti yaymıştı/ Kötü deccalın ta kendisi galiba.’

“Aytilgan **mış-mış** çon bolso,/ acayıp talak küönünü/ tartışıp alar şerigim.” (Seytek, 2012, s. 725) ‘Söylenen sözler doğruysa,/ Acayıp boşanma günahını/ Çekişip alır arkadaşım.’

“Aytiluu **mış-mış** çın bolso,/ tanıdı makşar küündö,/ kanın doolap turbayı?” (Seytek, 2012, s. 737) ‘Söylenen sözler doğruysa,/ yarın mahşer gününde,/ kanını almak istemez mi?’

“Aytiluu **mış-mış** çın bolso,/ ötürük emes tıñ bolso/ kelgenderden kep utkum,/ kerilgen kökcal berenge/ tüş körgön eken dep uktum.” (Seytek, 2012, s. 1114) ‘Söylenmiş sözler doğruysa,/ Yalan değil gerçekse/ Gelenlerden söz duydum,/ Gergin, çelik zırhlı kurtla ilgili/ Düş görmüşmüş diye duydum.’

Sonuç

Eski Türkçe döneminde *ermiş* biçiminde karşımıza çıkan, diğer tarihî dönemlerde ve günümüz Türk lehçelerinde de kullanılan *imiş* (*emiş*) biçimi Kırgız Türkçesinde de karşımıza çıkmaktadır. *imiş~emiş~miş~miş* Kırgız Türkçesinde şu işlevlere sahiptir:

1. -A/ -O; -y ekli gelecek zaman, -GAN/ -GOn ekli geçmiş zaman, -çU ekli geçmiş zaman, -A/ -(I)p/ -(U)p + cat-/ cür-/ otur-/ tur- şeklinde kurulan şimdiki zaman çekimlerinin rivayet birleşik çekimlerini oluşturmak ve cümlelere “şüphe, inanmama” gibi kiplik anlamlar katmak: “Belgiliüü ölçömdö içimtikderge salıp koyso, küçtüü bolot **imiş**.” (Manas-III, 1995, s. 638) ‘İçeceklere belli bir miktarda koysa güçlü olacaktır.’

2. İsimlerle birlikte kullanılarak cümlelere “güya, meğer, demek ki, sanki” gibi kiplik anlamlar katmak: “Nüzüp da ilbirstey atırıldı. Kamçılaşuuga cetkirbey, el ortogo tüşö kalıştı, attarın tizgindep acıratıp tartıp ketiştı. -Bekzaada **imiş!** Buyga cer toskon karakçıl!” (SK, 1998, s. 59) ‘Nüzüp de leopar gibi atıldı. Kamçılamaaya yetişemedi, halkın ortasına düştü, atlarını dizginleyip yerinden ayrılıp çekip gitti. -Beyzadeymiş! Kuytu yerlerde yol kesen eşkıya!’

3. Anlam kazanıp bir sözcük olarak da kullanılmaktadır. Bu kullanımında tek başına veya bir tekrar grubu olarak karşımıza çıkmaktadır: “Antkeni, alar tuuraluu el arasında adamın töbö çaçın tik turguzgan bugünkü **imiş-imiş**terdin uçugu oşol caktan baştalgan.”⁵ ‘Demek, onlarla ilgili, insanlar arasında, adamı dehşete düşüren bugünkü dedikoduların başlangıcı burada ortaya çıkmış.’

⁵<http://kyrgyztuusu.kg/?p=2730>.

Bu yapı; hem gramerleşme hem sözcükleşme örneği olması bakımından farklılık gösteren bir biçimdir. Gramerleşme örneklerinde zaman ve şahıs eklerinden sonra gelerek cümlelere “rivayet, başkasından duyulan bilgiyi aktarma, geçmişi pekiştirme” gibi anlamlar katmaktadır. İsimlerden sonra kullanıldığında cümlelere “rivayet, güya, meğer, demek ki, sanki...” gibi anlamlar katar. Bu kullanımlarında daha çok *imiş* şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcükleşme örneklerinde *imiş*, *emiş*, *muş*, *miş* biçimleri “laf, söz, dedikodu, söylenti; ihtimal” gibi anlamlar kazanmıştır. Cümlelerde hem tek başına hem de *emiş emiş*, *imiş imiş*, *muş muş*, *miş miş* şeklinde ikileme olarak kullanılmaktadır.

Kaynaklar

- Akın, C. (2015). Türk dilinde bir geçmiş zaman eki ‘-çI’. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 53, 149-153.
- Argunşah, M. ve Yüksekaya, G. S. (2012). *Karahanlıca Harezmce Kıpçakça dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Arıkoğlu, E., Alimova, C., Askarova, R. ve Selçuk, B. K. (2017). *Kırgızca-Türkçe sözlük I-II*. Bişkek (KTS-I, KTS-II).
- Biray, N. (2014). Kazak Türkçesinde -mIs. *Dil Araştırmaları*, 14, 35-54.
- Buran, A. (1999). Türkçede kelimelerin ekleşmesi ve eklerin kökeni, *III. Uluslararası Türk Dil Kurultayı 1996*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 207-214.
- Coldoşov, R. (2016). 1916 *Cıldarı kötörülüştün cetekşileri cana kırgız manaptarının Ordu*. Bişkek.
- Çengel, H. K. (2017). *Kırgız Türkçesi grameri (Ses ve şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Demir, N. (2002). Kıbrıs ağızlarında imiş hakkında. *Bilig*, 23, 129-139.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersoy, F. (2007). Çuvaş Türkçesi, *Türk Lehçeleri Grameri* (ed. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 1285-1340.
- Ersoy, H. Y. (2007a). Yeni Uygur Türkçesi, *Türk lehçeleri grameri* (ed. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 355-428.
- Ersoy, H. Y. (2007b). Başkurt Türkçesi, *Türk lehçeleri grameri* (ed. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 749-810.
- Gogol, N. (2012). Şinel. *Cañı Ala Too*, 7(39) (Şinel).
- Karaağaç, G. (2013b). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1997). *Harezm Türkçesi grameri*. İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1974). Türkçede eklerin kökeni. *Türk Dili*, XXIX(268), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 331-340.
- Hengirmen, M. (2009). *Dil bilgisi ve dil bilim terimleri sözlüğü*. (3. Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Hopper, P. J. ve Traugott, E. C. (2003). *Grammaticalisation*. (2. baskı). Cambridge: Cambridge University Press,.

- İlhan, N. (2009). Türkçede ek + kök / kök + ek kaynaşmasıyla ortaya çıkan ekler. *Turkish Studies*, 4(8), 1535-1557.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2013). *Dilbilim sözlüğü*. (2. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kara, M. (2007). Türkmen Türkçesi, *Türk lehçeleri grameri* (ed. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 231-290.
- Karabeyoğlu, A. R. (2012). (Kazan) Tatar Türkçesinde imiş. *Turkish Studies*, 7(1), 1353-1373.
- Karatayev, O. (2017). *Kırgızdardın tüştük sibir çölköümü cana etnostoru menen etnogenetikalik etnomadaniy tarihıy calpıltıktarı*. Türkiya.
- Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). Azerbaycan Türkçesi, *Türk lehçeleri grameri* (ed. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 171-230.
- Kasimbek, T. (1998). *Sıngan kılıç*. Kırgızistan, (5. Baskı) (SK).
- Kırgız Adabiy Tilinin Grammatikası* (1980). (Baş Red. S. Kudaybergenov, Diğ. A. Tursunov, C. Sıdıkov) İlim Basması (KATG).
- Kırgız Destanları 15, Manas destanı cusup mamay varyantı* (2017) (akt. Alimcan İnayet). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları (Manas).
- Kırgız Tilinin Tüshündürmö Sözdüğü*. <http://el-sozduk.kg/news/kyrgyz-tilinin-tushundurmo-sozdugu/> (25.12.2018).
- Kuryłowicz, J. (1965). The evolution of grammatical categories. *Diogenes*, 51, 55-71.
- Lehmann, C. (1985). Grammaticalization synchronic variation and diachronic change. *Lingua e Stile*, 20, 303-318.
- Lehmann, C. (2002). *Thoughts on grammaticalization*. arbeitspapiere des seminars für sprachwissenschaft der universität erfurt (Second revised edition).
- Mamay, Cusup (2004a). *Asılbaça-bekbaça*. Urumçi: Şinjian El Basması.
- Mamay, Cusup (2004b). *Çigitey*, Urumçi: Şinjian El Basması.
- Manas, Kırgız Elinin Baatırdık Eposu, I* (1995). Bişkek: Kırgızistan Basması (Manas-I).
- Manas, Kırgız Elinin Baatırdık Eposu, II* (1995). Bişkek: Kırgızistan Basması (Manas-II).
- Manas, Kırgız Elinin Baatırdık Eposu, III* (1995). Bişkek: Kırgızistan Basması (Manas-III).
- Manas, Kırgız Elinin Baatırdık Eposu, IV* (1997). Bişkek: Şam Basması (Manas-IV).
- Manas, Kırgız Elinin Baatırdık Eposu, V* (2006). Bişkek: Şam Basması (Manas-V).
- Manas, Kırgız Elinin Baatırdık Eposu, VI* (2006). Bişkek: Şam Basması (Manas-VIb).
- Manas, Kırgız Elinin Baatırdık Eposu, VI* (2014). Bişkek: Turar Basması (Manas-VIa).
- Orazımbetov, A. (2016). *Türki tilderinin salıstırmalı grammatikası*, Nökıs.
- Özkan, N. (2007). Gagavuz Türkçesi, *Türk lehçeleri grameri* (ed. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 81-170.
- Öztürk, R. (2007). Özbek Türkçesi, *Türk lehçeleri grameri* (ed. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 291-354.
- Sarı, İ. (2015). *Türkçede ekleme dışı sözcük yapımı ve sözlükselleşme*. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Semetey, Baatırdık Epos, I-Kitep, "Manas" Eposunun Ekinçi Bölüğü* (2013). (Red. Abdıldacan Akmataliyev, Tüz. Aynek Caynakova). Bişkek: Turar (Semetey-I).
- Seytek, Baatırdık Epos* (2012). (Düz. Aynek Caynakova, Arkarbak Mamıtov; Red. Abdıldacan Akmataliyev). Bişkek: Turar (Seytek).
- Şahin, H. (2015). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tamir, F. (2007). Kazak Türkçesi, *Türk lehçeleri grameri* (ed. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 429-480.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi grameri*. (3. baskı). İstanbul.
- Toktogul Entsiklopediyası* (2014). (Baş Red. A. Akmataliyev) Bişkek (TE).
- Ercilasun, A. B. (ed.) (2007). *Türk lehçeleri grameri* (Ed.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Zeynalov, F. (1993). *Türk lehçelerinin karşılaştırmalı dil bilgisi* (akt. Yusuf Gedikli). İstanbul: Cem Yayınevi.

Extended Abstract

The term “grammaticalization” was first used in Antoine Meillet’s study titled “L’*évolution Des forms Grammaticales*”. Before this study, the term was called as *agglutination theory*, *addition theory*, *fusion theory* etc. Meillet used the term grammaticalization and stated that there were semantic and phonological changes in grammaticalization and that caused an erosion in terms of meaning and saying. At the beginning grammaticalization was defined as “the transformation of a word into an affix in the development process of language”, but later studies have shown that grammaticalization includes the *word > affix* shaped process as well as the “low grammar category > intensive grammar category” shaped process. Jerzy Kurylowicz described the development of grammatical forms in his study “The Evolution of Grammatical Categories” as “*the rise of independent lexical units to grammatical forms, as well as the low grammatical forms to the intensive grammatical forms*” (1965, p. 69). Christian Lehmann defines grammar as “*both the words become grammatical elements and the lower grammatical categories in which meaning, syntax and phonology are interacting become more intense grammatical categories*” (2002, p. 11-12). In other words, while grammaticalization refers to a process from the word to the affix, it also refers to a process in which the elements with a lower grammatical function have more intense grammatical functions. In both of these processes, grammaticalization brings about structural, semantic and categorical erosions or changes. When a meaningful name becomes an affix, it passes through stages like *relational noun > secondary adposition > primary adposition > agglutinative case affix > fusional case affix* (Hopper and Traugott, 2003, p. 110). A meaningful verb shows the development of *full verb > auxiliary > verbal clitic > verbal affix in the process of being an affix* (Hopper and Traugott, 2003, p. 111).

There are many examples of grammaticalization in Turkish. Here are some of the most common examples “yorır” is a combination of “yorı-” with a “-r” simple present tense suffix, and by the time it transformed the “-yor” present time expression. “*turur*” composed of “tur-” and simple present tense suffix “-ur”, finally it turned to the +*Dir*, +*DUr* copulas. Moreover we can add the personal pronouns transformation to the personal suffixes used in the verb conjugation. The *emiş~imiş~miş~miş* forms in Kyrgyz Turkish, which we discussed in this study, are the shapes of “*ermiş*” (which composed of *er*-“being” verb and *-miş* past time suffix) that have undergone some structural, semantic and categorical change.

The term “lexicalization” is considered to be the opposite of grammaticalization. Henry Sweet states in his essay, in 1900 “The History of Language” that grammatical elements are beginning to cross in the opposite direction. Grammatical elements are generally developed from eroded whole words, but there is a possibility that the changes may be in the opposite direction as transition to an independent part from the suffix (Sweet, 1900, p. 46). The term “lexicalization” is defined as “*the fact that an bound morpheme becomes the main morpheme and a syntax morpheme becomes a lexeme through the stereotype and semantic restriction process*” in Günay Karaağaç’s “Dilbilimi Terimleri Sözlüğü” (2013, p. 784).

The main morpheme mentioned here in are forms which have meaning and can be used alone, bound morpheme is the forms that do not have meaning and use alone, or which derives or marks the words some of grammatical functions. As expressed below under the term grammaticalization, the bound morphemes in the language may arise from the main morphemes of the dictionary. However, the structures may also be subject to the “lexicalization” event in which the grammatical event develops in the opposite direction.

Günay Karaağaç stated in his above-mentioned work that the lexicalization was “*erasing the relationship of an bound morpheme with the main morpheme, ie, losing the function via becoming dull, or more so, the fact that various phrases and sentences lose their cause by being molded and became a full word*” (2013, p. 785). *emiş~imiş~miş~miş* forms in Kyrgyz Turkish have gained meanings and become a word in line with the modal meanings they add to the sentences.

In this study, it was revealed that *emiş~imiş~miş~miş* forms in Kyrgyz Turkish, which we discussed in this study, are the shapes of “*ermiş*” that have undergone some structural, semantic and categorical changes, was an example of both grammaticalization and lexicalization. It is seen that *emiş~imiş~miş~miş* forms are used together with verbs and nouns in grammaticalization examples, and they bring some modal meanings such as doubt, disbelief and ridicule to sentences. In the examples of the lexicalization, *emiş~imiş~miş~miş* has gained meaning as a name and in sentences used alone and repetitive group as meaning of “say, gossip; rumor”.